

دیوان شمس شوشتری

سید محمد حسن شمس السادات جزایری شوشتری

به اهتمام، تصحیح و مقدمه

محمد حسین حکمت فر حسین نصیر باغبان

سرشناسه	جزایری شوشتری، سید محمد حسن، ۱۲۷۵ - ۱۳۳۸.
عنوان و نام پدیدآور	دیوان شمس شوشتری/ سید محمد حسن شمس السادات جزایری شوشتری؛ به اهتمام، تصحیح و مقدمه محمد حسن حکمت فر، حسین نصیر باغبان.
مشخصات نشر	دزفول: دارالمؤمنین، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۱۹۵ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۱۶۱-۹۲۲
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	شعر فارسی -- قرن ۱۲
موضوع	شعر مذهبی -- قرن ۱۲
شناسه افزوده	حکمت فر، محمد حسین، ۱۳۳۲ -، مصحح، مقدمه نویس
شناسه افزوده	نصیر باغبان، حسین، ۱۳۶۵ -، مصحح، مقدمه نویس
رده بندی کنگره	۱۲۹۱ ۹۵۵۴۷/م ۸۱۲۳PIR
رده بندی دیویی	۱/۶۲۶۸
شماره کتابشناسی ملی	۲۹۰۱۹۵۳

دیوان شمس شوشتری

مؤلف: سید محمد حسن شمس السادات جزایری شوشتری
 به اهتمام و مقدمه: محمد حسین حکمت فر - حسین نصیر باغبان
 انتشارات دارالمؤمنین

نشانی ناشر: دزفول - خیابان حریت بین ایثار وفتح بلاک ۱۴
 کد پستی: ۶۴۶۱۶۵۷۷۴۴ همراه: ۰۹۱۶۱۴۱۸۰۴۹

طراح رایانه ای: محمد پور نعمت

طرح روی جلد: حسین امیری

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

چاپ اول: ۱۳۹۴

چاپ: انور

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۶۱-۹۲۲ ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۶۱-۹۲۲

(کلیه حقوق برای انتشارات دارالمؤمنین محفوظ است)

فهرست مطالب دیوان شمس

صفحه	عنوان
۱	پیش سخن
۵	در چگونگی تصحیح دیوان شمس
۶	نمونه خط سراینده اشعار
۷	دیوان شمس جزایری
۷	بخش اول: مدایح
۸	در مدح حضرت زینب دختر علی - علیه السلام -
۹	در روز ولادت حضرت رسول الله (ص) سروده شده
۱۱	به مناسبت ۲۸ رجب سروده شده است
۱۲	در مدح مولای متقیان علی - علیه السلام -
۱۶	مدح صدیقه کبری حضرت فاطمه زهرا - سلام الله علیها -
۱۸	برای مولود امام دوم حضرت حسن مجتبی (ع)
۱۹	شکوائیه و در مدح حضرت اباعبدالله (ع)
۲۲	در وصف خامس آل عبا
۲۳	در ولادت حضرت سید شهداء (ع)
۲۵	در مدح حضرت ابوالفضل العباس (ع)
۲۸	بخش دوم: مرثیه
۲۹	در مصیبت حضرت رسول الله (ص) و ائمه طاهرین
۳۰	در وفات حضرت پیامبر (ص) «به سبک همایون»
۳۱	در مصیبت حضرت زهرا (نوحه سینه زنی به سبک سه گاه)
۳۳	ایضاً در مصیبت حضرت صدیقه گوید (نوحه سینه زنی به سبک سه گاه [با مخالف])
۳۴	در مصیبت حضرت امام حسن مجتبی (ع)

- ۳۵ ایضاً در مصیبت حضرت امام حسن مجتبی (ع) «نوحه سینه زنی به سبک افشاری»
- ۳۷ به مناسبت فرا رسیدن ماه محرم الحرام
- ۳۸ به مناسبت فرا رسیدن ماه محرم نوحه سینه زنی
- ۳۹ نوحه سینه زنی برای حر ریاحی
- ۴۰ نوحه سینه زنی در مصیبت حر شهید
- ۴۱ ایضاً در مصیبت حر
- ۴۲ ایضاً مویه سرایی برای حر
- ۴۳ در مصیبت حر است به طور سرودی
- ۴۴ نوحه مویه عابس بن شیب شاکری علیه الرحمه -
- ۴۵ ایضاً نوحه سینه زنی جهت عابس
- ۴۶ در مصیبت حضرت مسلم
- ۴۷ نوحه سینه جهت حضرت مسلم (ع)
- ۴۸ در مصیبت فرزندان حضرت مسلم (ع)
- ۴۹ در وداع حضرت علی اکبر شهید
- ۵۰ در مصیبت علی اکبر به طور سرودی
- ۵۱ ایضاً مویه سرایی برای حضرت علی اکبر (ع)
- ۵۲ در وداع علی اکبر (ع)
- ۵۳ نوحه سینه زنی جهت حضرت علی اکبر
- ۵۴ مویه برای علی اکبر
- ۵۵ مویه سرایی برای علی اکبر (ع)
- ۵۶ نوحه سینه زنی برای حضرت علی اکبر (ع)
- ۵۷ ایضاً نوحه سینه زنی جهت حضرت علی اکبر (ع)
- ۵۸ در مصیبت علی اکبر فرزند شهید حضرت اباعبدالله (ع)

- ۶۲ در مصیبت علی اکبر شهید (ع)
- ۶۳ پیش خوانی از قول حضرت امّ لیلیا
- ۶۴ ایضاً در مصیبت علی اکبر شهید (ع)
- ۶۵ در مصیبت حضرت علی اکبر (ع)
- ۶۶ در مصیبت علی اکبر (ع)
- ۶۷ ایضاً در مصیبت علی اکبر (ع)
- ۶۸ نوحه سرانی جهت حضرت رسول الله (ص) به سبک سه گاه
- ۷۰ در مصیبت حضرت علی (ع) در شب ضربت گوید (نوحه به سبک سه گاه)
- ۷۱ در مصیبت حضرت رسول (ص) و حضرت صدیقه (س) (به سبک سه گاه)
- ۷۳ در مصیبت حضرت رسول (ص) و حضرت صدیقه (س) است (به سبک سه گاه)
- ۷۴ در مصیبت حضرت امیر (ع) شب گوید (به سبک چهار گاه)
- ۷۶ نوحه در مصیبت حضرت مجتبی (ع)
- ۷۸ ایضاً نوحه سینه زنی جهت حضرت مجتبی (ع) (به سبک سه گاه)
- ۸۰ نوحه حضرت رسول و چهارده معصوم (ع) (به سبک شور)
- ۸۳ ایضاً در وفات پیامبر (ص) (به سبک چهار گاه)
- ۸۶ نوحه جهت امام حسن مجتبی (ع) (به سبک سه گاه)
- ۸۸ در مصیبت حضرت رسول الله (ص)
- ۸۸ ایضاً در مصیبت پیامبر (ص) گوید
- ۹۰ در مصیبت پیامبر (ص)
- ۹۰ ایضاً در وفات پیغمبر گوید
- ۹۱ مویه سرایی برای حضرت امیر المومنین علی (ع) (به سبک سه گاه)
- ۹۲ در مصیبت امیر المومنین حضرت علی (ع) (به سبک دو بالا ماهور)
- ۹۴ ایضاً در مصیبت مولای متّقیان [علی (ع)] (به سبک سه گاه)

- ۹۶ ایضاً در مصیبت حضرت علی علیه السلام -
- ۹۹ ایضاً نوحه سینه زنی جهت امیر المومنین (ع) (به سبک شور)
- ۱۰۰ نوحه سینه زنی برای امیر المومنین (ع)
- ۱۰۰ نوحه برای راه سینه زنی در مصیبت علی (ع)
- ۱۰۱ ایضاً نوحه سینه زنی جهت علی (ع)
- ۱۰۲ ایضاً نوحه سینه زنی برای حضرت مولا (ع)
- ۱۰۴ ایضاً نوحه سینه زنی برای حضرت امیر المومنین علی (ع)
- ۱۰۵ ایضاً نوحه سینه زنی جهت امیر المومنین علی (ع) (به سبک چهار گاه)
- ۱۰۷ نوحه سینه زنی به زبان حال حضرت مسلم خطاب به امام حسین (ع)
- ۱۰۹ ایضاً در جهت حضرت مسلم سرودی
- ۱۱۱ در مصیبت حضرت مسلم (ع) است
- ۱۱۲ نوحه اربعین
- ۱۱۳ نوحه ترجع بند
- ۱۱۴ نوحه حضرت پیغمبر (ص)
- ۱۱۶ نوحه حضرت امام رضا (ع)
- ۱۱۷ نوحه اول محرم
- ۱۱۹ نوحه دیگر (نوحه حضرت امام حسین «ع»)
- ۱۲۰ نوحه دیگر (نوحه حضرت امام حسین «ع»)
- ۱۲۱ نوحه دیگر (نوحه حضرت امام حسین «ع»)
- ۱۲۲ نوحه حضرت عباس (ع)
- ۱۲۳ نوحه دیگر (در مصیبت حضرت عباس «ع»)
- ۱۲۴ نوحه حضرت عباس (ع)
- ۱۲۵ نوحه دیگر (در مصیبت حضرت عباس «ع»)

- ۱۲۶ نوحه حضرت علی اکبر (ع)
- ۱۲۷ نوحه حضرت علی اکبر (ع)
- ۱۲۸ نوحه حضرت عباس (ع): «عباس جوانم ای شاه جهانم»
- ۱۲۹ نوحه ساربان
- ۱۳۰ نوحه حضرت قاسم (ع)
- ۱۳۱ نوحه حضرت قاسم (ع)
- ۱۳۲ مویه طفلان زینب
- ۱۳۳ نوحه دیگر (در مصیبت طفلان زینب «س»)
- ۱۳۴ نوحه سینه زنی از زبان زینب «س»
- ۱۳۵ نوحه سینه زنی مربوطه به حضرت زینب «س»
- ۱۳۶ نوحه حضرت عبدالله بن حسن (ع)
- ۱۳۷ نوحه حضرت سکینه «س»
- ۱۳۸ نوحه دیگر از مصیبت سکینه «س»
- ۱۳۸ نوحه حضرت سکینه «س»
- ۱۳۹ نوحه حضرت علی اصغر (ع)
- ۱۴۰ نوحه حضرت علی اصغر (ع)
- ۱۴۱ نوحه سینه زنی
- ۱۴۲ مویه حضرت صغری «س»
- ۱۴۷ مویه حضرت علی اکبر (ع)
- ۱۴۹ وداع مویه
- ۱۵۰ نوحه سینه زنی
- ۱۵۱ نوحه سینه زنی
- ۱۵۲ نوحه عباس بن شیب شاکری

۱۵۴	مویه عابس
۱۵۵	نوحه سينه زنى حر
۱۵۶	مویه حر
۱۵۷	مویه شیر و قتلگاه
۱۵۸	نوحه سينه زنى
۱۵۹	مویه سوختن خيام
۱۶۰	نوحه سينه زنى خيمه گاه
۱۶۱	نوحه سينه زنى خرابه
۱۶۲	نوحه سينه زنى اربعين
۱۶۳	نوحه سينه زنى اربعين
۱۶۴	مویه اربعين
۱۶۵	در مصائب کربلا
۱۶۶	مویه چهارده معصوم
۱۶۷	مویه حضرت شهبانو
۱۶۸	نوحه حضرت سبزقا (ع)
۱۷۰	نوحه حضرت اميرالمؤمنين (ع)
۱۷۱	نوحه ديگر
۱۷۲	نوحه در مصيبت شهادت حضرت على (ع)
۱۷۳	نوحه ديگر [در مصيبت شهادت حضرت على (ع)]
۱۷۴	نوحه سينه زنى در وصف على اصغر (ع)
۱۷۵	مویه برای رباب
۱۷۶	نوحه سينه زنى رباب
۱۷۶	نوحه سينه زنى

- ۱۷۷ مویه امام رضا (ع)
- ۱۷۸ در مصیبت اباعبدالله (ع)
- ۱۷۹ نوحه حسین ای شاه دین
- ۱۷۹ نوحه ساربان
- ۱۸۰ نوحه غل و زنجیر
- ۱۸۱ نوحه دیگر
- ۱۸۳ نوحه ربی ارحم شیعی
- ۱۸۴ نوحه حضرت صغری (س)
- ۱۸۵ مویه حضرت صادق (ع)
- ۱۸۶ نوحه سینه زنی جهت حضرت رضا (ع)
- ۱۸۷ نوحه امام صادق (ع)
- ۱۸۹ فهرست مصرع های اول

بسم الله الرحمن الرحيم

پیش سخن

شکر و سپاس صانعی را که ریاض موجودات را از بیدای ظلمت آباد عدم به صحرای وجود آورد و بذر ارادت را در مزرعه بوستان غیب تربیت فرمود تا از آن بذر، شجره انسانی سر بر آورد. و صلوات بی عد و درود بی حد نثار روح مقدس و کالبد مطهر سید کاینات و سرور موجودات سید انبیاء و سلطان اصفیاء محمد مصطفی (ص) که ثمره شجره وجود و دریای کرم و جود است. و درود و سلام بر اهل بیت او که شمس حقیقت اند و صحابه کرام او که نجوم طریقت اند.

دیوان مراثنی شمس شوشتری اثر طبع موزون سید محمد حسن شمس السادات جزایری از اکابر و فضلالی شعرای مجاهیرین^۱ و معاصرین اهل بیت عصمت و طهارت (ع) است. او دوستدار خاندان رسول اکرم (ص) و اشعارش را در غایت فصاحت و جودت در حق ائمه ی طاهرین (ع) بخصوص وقایع جگر سوز کربلا سروده است.

^۱ - مجاهیرین به معنای آشکار شده، شناخته شده

شمس موسیقی شعر را خوب می شناخته و از آن بهره کافی گرفته است گرچه آشنایی او با موسیقی و دستگاه های موسیقی ایرانی بخصوص در حوزه مرثیه سرایی نیز محسوس است زیرا نوحه ها و سوگ سروده ها گواه این ادعا است.

امید است به من و کرم خداوندی و یاری ارواح پاک مرسلین که مرحوم شمس در اشعارش با آن همه سوز و دلباختگی از آنها یاد کرده است خاطره ای خوش در ضمیر صاحب دلان و ارباب ذوق زنده کند زیرا این مرد عاشق با عشقی پر سوز و ایمانی سرشار به سرور و سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین (ع) با نفسی گرم و گیرا دیوان خود را ساخته و پرداخته است و همواره سفارش می نمود تا مداحان و ذاکرین اهل بیت (ع) در هنگام قرائت اشعار تخلص ایشان را ذکر نمایند.

لازم به ذکر است که در تدوین و تصحیح این منظومه کوشش بسیار نموده و نویسندگان این سطور در حد توانایی خود کوشیده اند تصحیح و تدوین اشعار را با کمال دقت و با رعایت امانت انجام دهند.

اینک جهت آگاهی خوانندگان گرام شرح مختصری از وقایع زندگانی شاعر نگاشته می شود.

آقا سید محمد حسن شمس السادات جزایری از سلسله جلیله سادات صحیح النسب جزایری شوشتری که به مصداق «آفتاب آمد دلیل آفتاب» فرزند مرحوم آقا سید عبدالمعین بن سید عزیز الله بن سید عبدالحسین بن سید عزیز الله بن اسمعیل بن سید مرتضی بن سید نورالدین بن سید الجلیل، عالم ربّانی آیت الله الاعظم آقا سید نعمت الله جزایری شوشتری یکی از همان آثار بدیع است که در جان اهل ذوق و پویندگان راه آزادی خامس آل عبا حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام - اثر خاصی می بخشد.

آقا سید محمد حسن شمس السادات جزایری در سال ۱۲۷۵ شمسی در شهر دارالمؤمنین دزفول پا به عرصه وجود نهاد. او از طرف پدر از سادات جزایری شوشتر و از طرف مادر از خاندان شیخ الاسلام عاملی دزفول بودند.

در سنین کودکی و نوجوانی از نعمت برخورداری پدر و مادر باز ماند. در سن ده سالگی مادر و در سن پانزده سالگی پدر را از دست داد. بعد از فقدان پدر و مادر از دزفول عازم شوشتر می شود و در دامان و آغوش پر مهر دایی پدرش آقا سید محمدباقر ادیب شوشتری که فردی شاعر و دانشمند و نماینده دوره دوم مجلس شورای ملی از شهرستان شوشتر بود تربیت یافت.

شمس السادات عالم و فاضلی بود که در حوزه علمیه اعظام علما و دانشمندان دینی چون آقا سید کاظم یزدی و حجت الاسلام شریعت اصفهانی و حجت الاسلام خوانساری در نجف اشرف و فقیه و شاعر و عالم بزرگ دزفول مرحوم آقا شیخ محمدباقر معزی دزفولی تلمذ و کسب فیض نموده است.

شمس السادات ابتدا شغل شریف معلمی را برگزید و در اداره فرهنگ دزفول در مدرسه محمودیه جهت تدریس و تنویر افکار با کمال صداقت و جهد وافی مشغول انجام وظیفه شد. پس از چند سال تدریس بر اثر لیاقت ذاتی و اشتهار دانش در دادگستری شهرستان دزفول وظایف خطیری از امور قضایی را عهده دار گشت و همواره مورد توجه و توقیر ارباب مصادر مهم مملکتی بود و پس از بازنشستگی در شهرستان شوشتر دفتر اسناد رسمی دایر و تا آخر عمر به این شغل اشتغال داشت.

عاقبت الامر این مجذوب و دلباخته سید و سالار شهیدان حضرت ابا عبدالله الحسین (ع) با عشقی پر سوز و ایمانی سرشار به خاندان رسول اکرم و اهل بیت مطهرش در کمال تقوی و تدبیر و پس از ۶۳ سال زندگی پرثمر در بیست و هشتم دی ماه سال یکهزار و سیصد و سی و هشت شمسی دعوت حق را به منطوقه و مصداق آیه متبرکه «یا آیتها النفس المطمئنه ارجی الی ربک راضیه مرضیه»^۱ اجابت نموده و در مقام قرب «ان المتقین فی جنّات و نهر فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر»^۲ به ریاض قدس و جنات انس

^۱ - قرآن کریم، سوره الفجر: آیه ۳۰

^۲ - سوره القمر: آیه ۵۵

شتافت. مردم متدین و حق شناس خوزستان بیکر مطهرش را در میان تجلیل و تکریم فراوان در جوار مزار فیض آثار سید صالح در شهرستان شوشتر به خاک سپردند. وی از خود نام نیک و آثار ماندگاری برجای گذاشت که از سراهای زرنگار برتر است.

در خاتمه حسن عاقبت و توفیق روز افزون همه مجاهدان، حافظان و حافدان طریق علم و دانش و هنر و معرفت را از درگاه قادر مَنان مسئلت نموده و جهت شادی ارواح طیبه جمیع صاحبان اهل قلم به ویژه شاعر اهل بیت (ع) شادروان سید محمد حسن شمس السادات جزایری علو درجات و رحمت واسعه حق را از درگاه احدیت خواستاریم ضمناً فرض ذمت خویش می دانیم تا از تلاش و همت زاید الوصف خاندان معظم شمس بویژه جناب حاج آقا سید حسین و بی بی حاجیه خانم فروغ شمس تقدیر و سپاسگزاری به عمل آید همچنین از حسن توجه فاضل گرانمایه جنای آقای مهندس سید محمدرضا فاطمی دزفولی تقدیر و تشکر نموده و از زحمات خطیب توانا و دانشمند منبع الطبع شادروان آقا سید حسین شعبی (ره) که در استنساخ اشعار سعی عالمانه نمودند کمال امتنان حاصل است و نیز از همکاری آقایان مهندس محمد پورنعمت و مهندس حسین امیری قدرشناسی می گردد.

محمد حسین حکمت فر حسین نصیر باغبان

۱۳۹۱/۵/۳۱

مطابق با عید سعید فطر

در چگونگی تصحیح دیوان شمس

دیوان سید محمدحسن شمس جزایری یکی از دیوان های مراثنی و مدایحی است که حاصل شور و حال شاعر و عشق او به اهل بیت (ع) و اجداد خویش می باشد که این اشعار را در مناسبت های مختلف سروده است. این اشعار گرچه در برخی موارد از وزن و قافیه فاصله می گیرند لیکن کاربرد آنها در دستگاه های موسیقی به جهت سینه زنی در مجالس انمه اطهار (ع) بسیار حائز اهمیت است.

در خصوص ویرایش و تصحیح این اثر نکات ذیل قابل بیان هستند که خواننده را از چگونگی و سبک ویرایش کتاب مطلع می نماید. دیوان پیش روی خواننده مشتمل است بر دو دفتر شعر به صورت منسجم و اشعاری که در اوراق پراکنده از شاعر موجود می باشد. آنچه که کار تصحیح را دشوار می نمود فرسودگی اوراق و غیر خوانا بودن برخی کلمات در اشعار بود تا جایی که امکان داشت اشعار را از آن استخراج نموده و در دیوان قرار دادیم و در مواردی که ناخوانا بود از نقطه چین استفاده کردیم. همچنین برخی موارد خود شاعر در مصرع ها و ابیات از نقطه چین استفاده کرده بود که به دلیل اعتقاد مصحح به پای بندی به متن آن را به همان صورت در دیوان قرار دادیم.

از آنجایی که دیوان شامل مدایح و مراثنی می شد، مصححین آن را به دو بخش تقسیم نمودند. امید است که خواننده از حاصل کار استفاده نموده و چنانچه اغلاطی مشاهده نمودند غمض بصر نمایند. والله یهدنا الی سبیل الرشاد